

פְּרֻשֵׁת יִתְרוֹ

בכוח ובהדר

■ סַעַר וּדְמָמָה

מעמד מתן תורה הוא עוצמתי ומלא כוח, כפי שמתואר בפסוקים הבאים:

”וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְהִיטְ הַבְּקָר וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים וַעֲנַן כָּבֵד עַל הָהָר וְקוֹל שֹׁפָר
חֲזָק מְאֹד, וַיַּחֲרֹד כָּל הָעָם אֲשֶׁר בְּמַחֲנֵה...
...וַהֲרִי סִינִי עֹשֶׂן כְּלוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו ה' בְּאֵשׁ, וַיַּעַל עֲשָׂנוּ כְּעֹשֶׂן הַכֶּבֶשֶׂן...”

(שמות יט, טז; יח)

צירוף רעמים וברקים רבי עוצמה, אש ועשן, ענן כבד וקול שופר חזק מאוד, כל אלו זרעו בישראל פחד, חרדה ורתיעה לאחור:

”...וַיִּרְא הָעָם וַיִּנְעֻוּ וַיַּעֲמֵדוּ מֵרָחֵק”.

(שמות כ, יד)

בספר דברים, משלימה התורה את התיאור הנשגב:

”...וַהֲרִי בְעֵר בְּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם חֲשֹׁף עָנָן וַעֲרָפֶל”.

(דברים ד, יא)

במפתיע, הציגו חז”ל תמונה שונה בתכלית:

”אמר רבי אבהו בשם רבי יוחנן: כשנתן הקב”ה את התורה, ציפור לא צווח, עוף לא פרח, שור לא געה, אופנים לא עפו, שרפים לא אמרו קדוש, הים לא נזדעזע, הבריות לא דיברו אלא העולם שותק ומהריש. ויצא הקול: ‘אֲנֹכִי ה’ אֱלֹהֶיךָ”.

(שמות רבה, כט, ט)

אמנם, כוונת רבי יוחנן ברורה. היה צורך לשתק את כל הבריאה, כדי שלא יהיה ספק לשומעים בזיהוי קול ה' מבין שאר הקולות. כלומר, קול ה' היה הקול היחיד שנשמע בתוך הדממה, באופן שאי אפשר לטעות בו.

בכל זאת, עולות שאלות גדולות!

1. תיאורו של רבי יוחנן נשמע כהיפוכו של התיאור במקרא!
2. האם הדיבור "אֲנֹכִי ה' אֶל־לִהְיֶה" הפר את השקט והדממה שאותו היטיב לתאר רבי יוחנן?

על מנת לרדת לסוף דעתם של חז"ל, נעבור ונלווה את אליהו הנביא בהגיעו אל הר חורב שהוא הר סיני:

"וַיֹּאמֶר צֵא וְעַמְדָּתְ בְּהָרַ לְפָנַי ה' וְהִנֵּה ה' עֹבֵר, וְרוּחַ גְּדוֹלָה וְחֶזֶק מְפָרֵק הַרִים וּמְשַׁבֵּר סְלָעִים לְפָנַי ה' לֹא בְרוּחַ ה', וְאַחַר הַרוּחַ רֵעַשׁ לֹא בְרֵעַשׁ ה', וְאַחַר הָרֵעַשׁ אֵשׁ לֹא בְאֵשׁ ה'..."
(מלכים-א יט, יא-יב)

התיאור הזה מבהיר בצורה ברורה, שכל הקולות והברקים, האש, הרעש והענן, שימשו רק כמבוא להופעת ה'. הופעת ה' האמיתית היא בקול דממה דקה:

"...וְאַחַר הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה דְּקָה. וַיְהִי כִשְׁמַע אֱלֹהֵינוּ וַיִּלֵּט פָּנָיו בְּאַדְרָתוֹ וַיֵּצֵא וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הַמְּעָרָה, וְהִנֵּה אֱלֹהֵינוּ קוֹל וַיֹּאמֶר מַה לָּךְ פֹּה אֱלֹהֵינוּ?"
(שם, פסוקים יב-יג)

מכאן נוכל להשליך על מעמד הר סיני. המעמד הזה החל אמנם ברעמים וברקים, בקולות שופר ובלהבות אש, אולם כל זה, היה רק קידומת לפני הופעת דבר ה'. אם כן, לאיזו מטרה נועדה ההרעשה הכבדה שקדמה לדממה הדקה?
ברור למדי שזהו סוג של מבחן מאמץ, שנועד לבחון את יכולתו של הנביא לעמוד בשליחות ה'. היות וכל נביא נדרש לעמוד בלחץ נפשי עצום מול כל העם, היה עליו לעבור מבחן עמידות מול איתני טבע מאיימים, בחזונו של הנביא.
שאלה ראשונה נפתרה ואולם עדיין נותרה השאלה השנייה פתוחה. האם קול ה' בשני הדיברות הראשונים הפר את הדממה?
התשובה ניתנת בהמשכו של המדרש שהובא לעיל:

"אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר ה' אֶל כָּל קְהֵלְכֶם... קוֹל גְּדוֹל וְלֹא יִסְף... (דברים ה, יח).
אמר רבי שמעון בן לקיש: מהו 'לֹא יִסְף'? אלא כשאדם קורא לחברו, יש לקולו בת קול (הַד). והקול שהיה יוצא מפִּי הַקַּב"ה לֹא הִיָּה לוֹ בַת קוֹל".

(מדרש שמות רבה כט, ט)

רבי שמעון בן לקיש מפרש את הביטוי "וְלֹא יִסָּף" - ולא הוסיף. כלומר, קול נקי ללא תוספת הַד חוזר.

תופעת הַד, היא תוצאה של פגיעת גלי קול במחסום כלשהו ובחזרתם. על פי זה, לא תיתכן תוספת של הַד לקול ה', משום שהוא חודר מבעד לכל החומרים ואין שום מחסום מסוגל לעמוד בפניו.

בהסתכלות מעמיקה יותר נבחין, כי קול ה' איננו קול חיצון המגיע אל עור התוף של האוזן האנושית. קול ה' הוא קול נבואי הבוקע ממעמקי התודעה, כאדם השומע קולות בחלומו. הקול הפנימי המשמעותי הזה שהוא קול ה', אינו מפר את הדממה החיצונית. לקול הפנימי הזה לא יכול להיות הַד.

על פי זה, הדממה החיצונית לא הופרה בעשרת הדיברות.

שירת הבריאה

תאריך מתן תורה היה בשישי לחודש סיון. הזמן הזה הוא אופייני לשמש אביבית בשמים המשקיפה על פריחת האביב. זהו המועד של רחש שדות השיבולים הממלא את כל העמקים.

האם כזה היה מזג האוויר ביום מתן תורה?

התשובה ניתנת גם בספר תהילים וגם בשירת דבורה הנביאה:

"אֵלֹהִים! בְּצִאתְךָ לִפְנֵי עַמֶּךָ בְּצִעְדְּךָ בִישִׁימוֹן סִלָּה. אֶרֶץ רָעֵשָׁה אֶף שָׁמַיִם נִטְפּוּ...".
(תהילים סח, ח-ט)

"...גַּם עֵבִים נִטְפּוּ מַיִם. הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי ה', זָה סִינֵי, מִפְּנֵי ה' אֵלֹהֵי יִשְׂרָאֵל".

(שופטים ה, ד-ה)

מה שאמור היה להיות יום אביבי, הפך ליום חורפי גשום. האם זה אומר משהו?

נתבונן מקרוב באחד המופלאים שבמזמורי התהילים:

"לְמַנְצַח מְזֻמּוֹר לְדוֹד שִׁיר. לְךָ דְּמִיָּה תְהִלָּה אֵלֹהִים בְּצִיּוֹן...".
(תהילים סה, א-ב)

הפתיח כולל ציווי על האדם להיות דומם. הדומיה נועדה לאפשר הקשבה לשירת הבריאה המופלאה הבוקעת מכל פינה. דומיה זו באה אחרי האביב והקיץ שבהם העולם שר ומהלל בדרכו, בעצם בריאתו.

מזמור זה מבטא באמצעות שירה את מעגל השנה. הוא פותח ב**אדם** ותפילתו בימים הנוראים, משם הוא עובר אל ה**חורף** הגשום והסוער. משם אל ה**אביב** הפורח, מלִוּוֹה בדממה דקה, וחוזר חלילה. חודש אלול בפתח:

"שִׁמְעֵ תְּפִלָּה, עֲדִיף כָּל בֶּשֶׂר יְבֹאוּ. דְּבָרֵי עֲוֹנֹת גָּבְרוּ מִנִּי פִּשְׁעֵינוּ אֶתְּה תִּכְפָּרם."

(פסוק ג)

הופעת האדם מלִוּוֹה בתפילה לבורא עולם. התפילה היא תפילת הימים הנוראים – ראש השנה ויום הכיפורים. בימים אלו עומד האדם לפני ה', מבקש את סליחתו ומתחנן לכפרת עוונותיו. הוא עושה זאת על מנת שיהיה זך וטהור, ויוכל להצטרף לכל הבריאה כולה בשיר הלל לה'. מכאן לחודש טבת:

1. **"מִשְׁבִּיחַ שְׂאוֹן יָמִים שְׂאוֹן גְּלִיהֶם..."** (פסוק ח)

ה' מנווט את רעש הגלים הגבוהים ואת שאונם של רוחות הזעף בים.

2. **"וַיִּירָאוּ יִשְׁבִּי קִצּוֹת מְאוֹתֵתֶיךָ..."** (פסוק ט)

אותות השמים – רעמים וברקים – ממלאים פחד את יושבי קצות הארץ.

3. **"...פָּלַג אֵלֹהִים מְלֵא מַיִם..."** (פסוק י)

גשם עז ניתן וממלא את כל הנחלים, השוטפים ומתפלגים ליובלי מים. מה שמתואר כאן הוא חורף, המתפרץ בעוצמה רבה. זרמי מים ורוחות, גשמי עוז מלווים בסופות רעמים וברקים, הם מסממני החורף. המזמור מסתיים בתמונת האביב:

4. **"יִרְעֲפוּ נְאוֹת מִדְּבַר וְגִיל גְּבַעוֹת תִּחְגַּרְנָה"** (פסוק יג)

נאות המדבר יטיפו את תנובתם, והגבעות מסביב תוקפנה בשמחה ובשיר, כחגורה המקיפה את המותניים.

5. **"לְבָשׁוּ כְרִים הַצֵּאֵן וְעַמְקִים יַעֲטֹפוּ בָר"** (פסוק יד)

הכבשים יתעטפו בכרי צמר שהוא לבושם, והעמקים יתכסו בשדות תבואה.

6. **"יִתְרוֹעֲעוּ אֶף יִשִּׁירוּ"** (שם)

השיבולים ינועו ברוח מצד על צד, כְּעֵים וידידים, וממרחקים תישמע שירתם החרישית.

באביב מְדַבֵּר ה' אלינו מתוך הוד והדר, מתוך יופיו של הטבע המאיר פניו אל האדם, ומשרה עליו אווירה של קסם והתפעלות.

מכאן חוזרים חלילה אל תחילת המזמור "לך דומיה תהילה". שקט והקשבה לשירת הבריאה.

■ אנרגיה כבושה

מעמד הר סיני מקפל בתוכו את כל שלושת היסודות המופיעים במזמור הזה:

1. הזמן – חודש סיוון, הוא זמן האביב.
  2. האקלים – חורפי וגשום. אנרגיה הפורצת החוצה בזמן החורף.
  3. האדם – בני ישראל ניצבים בחיל ורעדה לפני ה' ברוך הוא, לקבלת תורה. חידה גדולה מאוד ניצבת לפנינו.
- להיכן נעלמת כל העוצמה הפורצת בחורף? להיכן נעלמים הרוחות, הגשמים, השלגים, הברקים והרעמים? לאן נעלמת האנרגיה האדירה הזאת?
- התשובה קשורה בחוק שימור האנרגיה המפורסם. או יותר נכון, חוק שימור האנרגיה והמסה החומרית.
- דומה כי הכול נגזז בגרעינים שבאדמה, הפורחים באביב השקט והנעים. החורף נבלע באביב והאנרגיה נבלעת במסת החומר המופלאה.
- נוסחת איינשטיין מגלה, כי בגרגיר אחד של חומר, טמונה אנרגיה אדירה.

מן הנוסחה המפורסמת ($E = mc^2$) אנו למדים, כי האנרגיה שווה למסה כפול מהירות האור בריבוע ($300,000^2$ ק"מ לשנייה). מן הנוסחה הזאת עולה כי בגרם אחד של מסה טמונה אנרגיה השקולה למהירות האור בריבוע ($m = \frac{E}{C^2}$). על פי זה, ב-1 ק"ג אורניום מצויה אנרגיה השווה לאנרגיה המופקת מ-2 מיליון ק"ג פחם. את המשמעות הזו חווה העולם בפצצות האטום שהוטלו על שתיים מערי יפן במלחמת העולם השנייה. חצי ק"ג אורניום – והתוצאה היא הרס עצום, השקול לפיצוץ 20 אלף טון חומר נפץ.

בְּכוּחַ וּבִהְדָּר

(תהילים כט, ד)

”קוֹל ה' בְּכַח קוֹל ה' בְּהֶדְרָה”.

הפסוק הזה לקוח מפרק יפהפה בספר תהילים, פרק שאנו אומרים אותו בכל קבלת שבת. עוצמת הקולות והברקים, השופר והאש, שהופיעו על הר סיני הם בבחינת – ”קוֹל ה' בְּכַח”.

לעומת זאת, הדממה והשקט המוחלט שהשתררו בעקבותיהם, הם גילוי של – ”קוֹל ה' בְּהֶדְרָה”.

ההדר שבמראה הבריאה מכסה על אנרגיה עצומה הגנוזה בתוכו. גם ההדר שבעשרת הדיברות, מכסה על אור ה' האינסופי המתגלה דרכם.

קולו של בורא עולם מתגלה לעם שלם פעם אחת בהיסטוריה ועם ישראל חי מכוחו עד עצם היום הזה.

המזמור פותח בפסוק הבא:

(תהילים כט, א-ב)

”מִזְמוֹר לְדָוִד ... הָבֹהַּ לַה' כְּבוֹד וְעֹז, הָבֹהַּ לַה' כְּבוֹד שְׁמוֹ...”.

תייחסו לה' את מקור הכבוד והעוז. כלומר, האמינו בכל לב, כי מקור העוז והכוח הוא ה', ומתוך כך – תנו כבוד לשמו.

נדלג לסיומו של המזמור:

(תהילים כט, יא)

”ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן, ה' יְבָרֶךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם”.

חז”ל לימדו אותנו כי שמו של ה' הוא 'שָׁלוֹם'. המקור הוא בפסוק: ”...וַיִּקְרָא לוֹ ה' שָׁלוֹם...” (שופטים ו, כד)

פירושו של דבר הוא, שאור ה' המצוי בתוך תוכו של החומר, הוא המאחד בצורה מושלמת את אין סוף הפרטים שמהם מורכב היקום כולו.

הווי אומר, אתם תייחסו לה' את מקור הכבוד והעוז, כפי שראינו בפסוק הראשון; ובתמורה ה' יכבד את עמו באותו כבוד עצמו שעמו מכבד אותו. בזכות האמונה והאָמוֹן שהוא מקור העוז והשָׁלוֹם, ה' יגמול לעמו במתנת עוז ושָׁלוֹם. ה' יתן כוח לעמו ישראל ויברך אותם בשָׁלוֹם ובאחדות אמת.

השילוב הזה בין עוז ושָׁלוֹם, הוא תוצאה של שילוב בין כוח להדר.

ראינו לעיל, כי בתוך כל גרגר מן היקום טמון כוח גרעיני אדיר המלכד אותו. זהו אותו כוח שמשתחרר בפיצוץ הגרעיני. מכאן שבתוך השלום טמון כוח עצום הנקרא 'עוז', המשתחרר בעת מלחמה. משום כך, ראשית – "ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן", ובאמצעות העוז הפנימי הזה "ה' יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם".

נשוב אל מזמור כ"ט בתהילים ונתבונן בסדרת הפסוקים המתארים את הכוח וההדר. שבעה קולות מוזכרים כאן וכנגדם תקנו חז"ל שבע ברכות בתפילת שבת (ברכות כט.):

1. "קול ה' על המים, אל הכבוד הרעים, ה' על מים רבים". (פסוק ג)
2. "קול ה' בפּח...". (פסוק ד)
3. "...קול ה' בהדר". (שם)
4. "קול ה' שִׁבַּר אֲרָזִים...". (פסוק ה)
5. "קול ה' הִצִּיב לְהַבּוֹת אֵשׁ". (פסוק ז)
6. "קול ה' יִהְיֶה מְדַבֵּר...". (פסוק ח)
7. "קול ה' יְהוֹלֵל אֵילוֹת...". (פסוק ט)

נוסיף ונבחין כי בסך הכול יש ששה קולות כוח עוצמתיות, ועוד קול אחד ויחיד, מלא בהדר מלכות. מספרים אלו מובילים אותנו לששת ימי השבוע – המייצגים את העשייה העוצמתית, וליום השבת שעליו נאמר: "...וּבְהִיכְלוֹ כָּלוּ אֲמַר כְּבוֹד", (פסוק ט) דממה והתייחדות עם האור האלוקי.

■ חרדת קודש

הציר הזה – המאחד כוח והדר – מוצא את ביטויו בדברי חז"ל, הנראים במבט ראשון תמוהים.

הגמרא מחפשת מקור להלכה הזו: "אין עומדים להתפלל אלא מתוך כובד ראש". בתשובה, מצטטת הגמרא את הפסוק ממזמור כ"ט בתהילים:

"...הִשְׁתַּחֲוּוּ לָהּ בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ".

כדי לקשור את הפסוק הזה אל ההלכה המחייבת תפילה מתוך כובד ראש, מוסיפה הגמרא ואומרת:

"אל תקרי בהדרת קודש אלא בהדרת קודש". (ברכות ל:)

כלומר, עלינו להחליף את המילה 'הדר' ב'חרדה'. אמנם נכון הוא שבאותיות האל"ף ב"ת העבריות, האות ה' והאות ח' דומות גם בכתיבתן וגם בהגייתן בהיותן אותיות גרוניות. אולם, היפוך המשמעות, מ"הדר" ל"חרדה" הוא תמוה.

כל המאמר הזה שכתבנו, מלמדנו כי דברי חז"ל מכוונים לעומק כוונת המזמור. כל פְּלוֹ שֶׁל הַמַּזְמוֹר בא לבטא את הקשר בין הכוח (חרדה) לבין ההדר (הכבוד), או את הפנימיות העוצמתית עם החיצוניות המלכותית.

הכול יודעים, כי בליבת כדור הארץ כלואה אש אדירה, מבעבעת בנהרות של לבה רותחת. מידי פעם מתפוצצים הרי געש, הפולטים מתוך לועם מיליוני טונות של לבה רותחת אדומה, מְלוֹנָה באפר געשי ובטונות של סלעים מותכים.

למרות הכול, פניו של כדור הארץ שקטים ורגועים.

גם האדם נראה שקט ורגוע, למרות שבתוך תוכו קיימים זרמי כוח אדירים, הפורצים מידי פעם בכעס שלא ניתן לשליטה. חז"ל הגדירו את השילוב בין הַפְּנִים הגעשי של העולם לבין חיצוניותו הרגועה בלשונם המדהימה:

"כל העולם כולו כניסוי קדחה לגיהנום".

(פסחים צד)

